

शेतीमध्ये पाण्याच्या बचतीचे विविध पर्याय

1) ठिबक सिंचन

(सरासरी पाण्याची होणारी बचत 35 ते 40 टक्के)

उपयोग :

- थेंब-थेंब स्वरूपात पिकांच्या मुळांच्या कार्यकक्षेत पाणी देण्यासाठी उपयुक्त
- जमीन कायम वापसा स्थितिमध्ये राहते.
- सिंचनासोबतच खते देता येतात.
- पिकांच्या उत्पादकता व गुणवत्तेत वाढ होते.
- उपलब्ध पाण्याचा तसेच खतांचा कार्यक्षमपणे वापर केला जातो.
- पिक पक्वतेच्या कालावधीतघट
- आंतर मशागतीवर खर्च कमी होतो.

2) तुषार सिंचन

(सरासरी पाण्याची होणारी बचत 30 टक्के)

उपयोग :

- पाणी फवान्याचा स्वरूपात पिकाला दिले जाते त्यामुळे पाणी बचत होते.
- पाटपाण्यापेक्षा सिंचन क्षमता अधिक असते.
- सर्वत्र समाप्रमाणात पाणी देता येते.
- पिकांच्या उत्पादकता व गुणवत्तेत वाढ होते.
- चल संच एका ठिकाणावरून दुसऱ्या ठिकाणी नेता येत असल्याने जास्त क्षेत्र भिजवले जाते.

3) रेन पाईप

(सरासरी पाण्याची होणारी बचत—35 टक्के)

उपयोग :

- या पद्धतीत हुबेहुब पावसाच्या स्वरूपात पिकास पाणी दिले जाते.
- पाण्याचे वितरण एकसमान पद्धतीने व्हावे यासाठी लवचिक पाईपवर छिद्रे ही नंतो पिंचिंग संत्राने बनविलेली असतात.
- जवळ—जवळ लागवड केलेल्या पिकांना विशेषत: भाजीपाला, पिके, भुईमुग, कांदा इ. पिकांना उपयुक्त आहे.
- संच एका ठिकाणाहुन दुसऱ्या ठिकाणी सहजरित्या वाहुन नेता येतो त्यामुळे जास्तीचे क्षेत्र सिंचनाखाली आणता येते.

4) अच्छाधन (मल्यांग)

(सरासरी पाण्याची होणारी बचत—20 ते 25 टक्के)

उपयोग :

- जमीनीत ओलावा टिकून राहतो.
- बाष्पीभवनाचा वेग मंदावतो.
- तणाच्या वाढीस प्रतिबंध करते.
- जमिनीच्या सुक्ष्म हवामानात सुधारणा होते.
- पिकांच्या उत्पादनामध्ये वाढ होते.

5) अँबझॉरबर

(सरासरी पाण्याची होणारी बचत 20 ते 25 टक्के)

उपयोग :

- जमीनीत ओलावा टिकून ठेवण्यास मदत करतो.
  - जमीन सातत्याने वापसा स्थितीत राहते.
  - बाष्पीभवनामुळे वाया जाणारे पाणी वाचवतो.
  - मुळांच्या परिसर सातत्याने वापसा स्थितीत रहावा यासाठी मदत करतो.
  - मातीतील अन्नद्रव्ये पिकास सहजरित्या उचलण्यास मदत करतो.
- उत्पादनात व क्षेत्रमालाच्या गुणवत्तेत वाढ होते.

6) मुरघास चारा

उपयोग :

- खरीत व रब्बी हंगामातील उपलब्ध असलेला जास्तीचा चारा साठवूण ठेवण्यासाठी उपयुक्त पद्धत.
- जनावरांच्या दुधामधील स्निग्धांशाचे प्रमाण तसेच दुधाचे प्रमाण वाढते.
- उन्हाळ्यात सहजपणे चार उपलब्ध झाल्याने पाण्यात बचत होते.
- तसेच तुलनेत कुटुंबाचे श्रम व वेळ वाचतो. कमी जागेत जास्त चारा टिकवता येतो.

7) हायड्रोफोनिक्स चारा

निर्मिती तंत्र-उपयोग :

- कमी खर्चामध्ये व कमी जागेमध्ये ओल्या चायाची निर्मिती करता येते.
- घरच्या घरी वर्षभर (विशेषत: टंचाईच्या काळातदेखील) दुभत्या जनावरांना ओला चारा उपलब्ध करता येतो.
- चारा वाहतुकीचा खर्च वाचतो.
- दुष्काळी परिस्थितीत/रब्बी अथवा उन्हाळी हंगामात जनावरांसाठी चारा उत्पादन घेण्यासाठी भूजलाचा वापर केला जातो त्याठिकाणी हे तंत्रज्ञान उपयुक्त ठरते.

8) इतर पर्याय

उपयोग :

- पाण्याचा ताण सहन करणा-या पिकांचा/जातींचा वापर.
- उभ्या पिकात परावर्तकाचा वापर (केओलीनची ४ टक्के-८० ग्रॅम प्रती लीटर या प्रमाणात फवारणी करावी.)
- डिफ्युजर या तंत्रज्ञानाचा उपयोग पिकांना भुमिगत पद्धीने पाणी देण्यासाठी होतो.
- पिकांच्या मुलस्थानी जलसंधारण-समतल मशागत आणि पेरणी, रुंद वरंबा सरीवर पेरणी, आंतरपिक पद्धती इ.
- सेंद्रीय खतांचा वापर.